

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo@stm.fi

Viite: STM010:00/2015

Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet – opas apuvälinetyötä tekeville ammattilaisille ja ohjeita asiakkaille (joulukuu 2016, versio 1.0)

Suomen CP-liiton toimintapiiriin kuuluu cp-, mmc- ja hydrokefaliavammaiset sekä henkilöt, joilla on motoristisia oppimisvaikeuksien. He kaikki ovat syntymästään tai varhaislapsuudestaan asti vammaisia. Edustamme henkilöitä, jotka tarvitsevat kuntoutus- ja apuvälinepalveluja koko elämänsä ajan.

Toimintapiiriimme kuuluvilla henkilöillä on motorinen vamma, joka aiheuttaa eri asteisia toimintarajoitteita liikkumisessa ja käsien motoriikassa. Motorisen vamman lisäksi osalla on liitännäisvammoja kuten hahmottamisen ongelmia ja aistivammoja, tasapainovaikeuksia, kognitiivisia vaikeuksia sekä puhevammaisuutta. Ikääntymiseen liittyvät muutokset heikentävät tämän joukon toimintakykyä entisestään ja huomattavasti tavanomaista nuorempana.

Yhdymme Vammaisfoorumi ry:n lausuntoon kokonaisuutena ja lisäksi haluamme tuoda erikseen esiin toimintapiiriimme kuuluvien vammaisten ihmisten kannalta tärkeitä asioita.

Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden tarkoituksena on edistää henkilön kuntoutumista, tukea, ylläpitää tai parantaa toimintakykyä jokapäiväisissä toiminnoissa taikka ehkäistä toimintakyvyn heikentymistä (Sosiaali- ja terveysministeriön asetus lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutuksesta 1363/2011).

YK:n vammaisyleissopimuksen keskeisiin päämääriin kuuluvat vammaisten henkilöiden itsenäisyys ja osallisuus kaikilla elämänalueilla sekä oikeus parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon (artiklat 19 – 26 ja 30).

Ohjeistuksessa käytetty SFS-EN ISO 9999 Vammaisten apuvälineet ja luokitus ja terminologia -oppaan mukaisen luokituksen määritelmät eivät tässä esitetyllä tavalla täysin vastaa edustamiemme vammaisten henkilöiden tarpeisiin.

Koska ohjeistuksen tavoitteena on yhtenäistää lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteita valtakunnallisesti, Suomen CP-liitto kiinnittää STM:n huomion ohjeistuksen seuraaviin kohtiin. Ne ovat käsityksemme mukaan joko osittain puutteellisia tai ristiriidassa edellä mainittujen säädösten ja periaatteiden kanssa:

AVUSTAJAKOIRA

Avustajakoira on fyysisesti vammaisen tai toimintarajoitteisen henkilön yksilöllisiä tarpeita vastaavaksi koulutettu apuväline. Se edistää ja ylläpitää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä. Avustajakoira tukee käyttäjänsä itsenäistä ja yhdenvertaista osallistumista arjen toimintoihin **kaikissa toimintaympäristöissä**. Koira voi mm. nostaa pudonneita esineitä, noutaa nimettyjä tavaroita, avustaa ympäristön hallinnassa painamalla valokatkaisijoita tai avaamalla ja sulkemalla ovia, avustaa pukeutumisessa ja riisuutumisessa sekä toimia kävelevän käyttäjän kävelytukena.

Lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineinä luovutettavien ratkaisujen tarkoituksena on edistää apuvälineen käyttäjän kuntoutumista, tukea, ylläpitää tai parantaa toimintakykyä jokapäiväisissä toiminnoissa taikka ehkäistä toimintakyvyn heikentymistä.

Avustajakoira on apuväline, joka ohjeen runkona olevassa luokituksessa voitaisiin sijoittaa moniin eri kategorioihin:

09 09 PUKEUTUMISEN JA RIISUUTUMISEN APUVÄLINEET

12 LIIKKUMISEN APUVÄLINEET

15 KODINHOITOVÄLINEET

18 ASUNTOJEN JA MUIDEN TILOJEN VARUSTEET JA LISÄLAITTEET

24 ESINEIDEN TAI LAITTEIDEN KÄSITTELY- JA KULJETUSVÄLINEET

Nyt ohjeluonnoksessa todetaan, ettei avustajakoiraa luovuteta apuvälineenä. Linjaus on apuvälineasetuksen ja YK:n vammaisyleissopimuksen keskeisten päämäärien vastainen.

MUUT LUOKITUKSEEN SISÄLTYVÄT KATEGORIAM

04 27 06 Stimulaattorit kivun lievitykseen

Ehdotus lisäykseksi: TNS laitteita luovutetaan lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineinä, kun henkilö kärsii pysyvästi kiputiloista.

Perustelu:

Kipu on suurimmalla osalla CP-oireyhtymään kuuluva pysyvä oire, joka yleensä pahentuu henkilön ikääntyessä. Spastisuus ja kipu rajoittavat, vaikeuttavat tai estävät henkilön päivittäisiä perustoimintoja, kuten pukeutuminen, riisuutuminen ja peseytyminen. Kivun hoitoon käytetään nykyisin muun muassa NCS huippukylmähoitoa ja spastisuuteen botox-hoitoa, mutta osalle kivunlievitykseen on tarpeen TNS laite. Kivunlievitys on pitkäaikainen tarve ja laite tulee tarvittaessa saada lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä. Sanamuoto "lainataan" viittaa määräaikaiseen tarpeeseen ja tarveharkintaan, vaikka tila on useimmiten pysyvä ja usein pahentuva.

04 33 KUDOSVAURIOITA EHKÄISEVÄT APUVÄLINEET

- 04 33 03 01 Painehaavatyynyt, viskoelastiset
- 04 33 06 03 Painehaavapatjat, ei moottoroidut
- 04 33 06 04 Painehaavapatjat ilmatäytteiset, moottoroidut

Toivomme seuraavaa muutosta tämän apuvälinekokonaisuuden luovutusperiaatteisiin: "Kudosvaurioiden ehkäisemisen ohella edellä olevia luovutetaan myös esimerkiksi CP-vammasta aiheutuvan spastisuuden helpottamiseen ja kivun lievittämiseen."

Perustelu:

Kivun vähentämisen tulee olla hyväksyttävä myöntämisperuste kautta linjan (Ks. kohdat 06 03 12 ja 06 03 18). Kipu ja spastisuus kuuluvat CP-oireyhtymään kaikissa ikävaiheissa. Nukkuma-asennon löytäminen on monille kohtuuttoman hankalaa ja yönunen laatu sen vuoksi huono. Väsymys lisää kipua. Raajojen, selkärangan ja nivelten rappeutumismuutokset alkavat toimintapiiriimme kuuluvilla henkilöillä tavanomaista varhaisemmassa ikävaiheessa.

Viskoelastinen tyyny tai patja (04 33 03 01 ja 04 33 06 03) tai ilmatäytteinen, moottoroitu patja (04 33 06 04) auttavat spastisen ja kivuista kärsivää henkilöä hyvän nukkuma-asennon löytämisessä. Nämä CP-vammaan liittyvät oireet tulee mainita myöntämisperusteena painehaavariskin ohella. Ohje tulee liittää myös kohtaan 18 12 15 Vuodevaatteet.

04 48 LIIKKEEN, VOIMAN JA TASAPAINON HARJOITUSVÄLINEET

- 04 48 08 Seisontakehikot ja tuet seisomiseen

Poistetaan ohjeesta seuraava kohta ”Aikuisilla seisomatelineen käyttöä arvioitaessa selvitetään, voidaanko seisominen toteuttaa esim. fysioterapian yhteydessä yhteiskäytössä olevalla seisomatelineellä. Seisomateline luovutetaan kotiin silloin, kun sen käyttö ei muuten ole mahdollista ja seisomisella on erityisen tärkeä merkitys asiakkaan kokonaistilanteen kannalta”.

Perustelu:

Seisomatelineen tarve ja käyttötarkoitus ovat samat lapsilla ja aikuisilla mm. nivelten kontraktuurin ehkäisy, osteoporoosin ehkäisy ja spastisuuden vähentäminen. Lisäksi seisomisella on yleistä aineenvaihduntaa, ruuansulatusta ja esim. hengitystä tehostavaa vaikutusta. Se, että telinettä käytettäisiin vain fysioterapian yhteydessä ei ole esim. näiden terveystilanteiden saamisen osalta riittävää.

Aikuisella tulee olla mahdollisuus jokapäiväiseen seisomiseen. Se on erittäin tärkeää myös iän myötä tulevien sekundaarioireiden vaikutuksia lievennettäessä. Ikääntyvä CP-vammainen voi olla jatkuvassa ylläpitämisessä, joka osaltaan vahvistaa kipukierrettä.

04 48 15

04 48 15 07 Terapiapenkit ja -tasot

Terapiapenkkejä tulee voida luovuttaa sekä lapsille että aikuisille, jos perusteet ovat kummallakin ikäryhmällä samat. Aikuiselle terapiataso voi olla erityisen tarpeen päivittäisiin henkilökohtaisiin toimiin mm. pukemiseen.

04 48 27 Välineet asennon tukemiseen hoidon aikana

CP- ja mmc-vammaiselle asentohoitotyöni pitäisi voida luovuttaa hyvän asennon saavuttamiseksi ja yön turvaamiseksi (ks. kohtien 04 33 03 01 ja 04 33 06 03 perustelut).

Kohdissa 18 09 39 02 Moduuli-istuinten alustat ja 18 09 42 Istuintyöni ja -alustat (alakohtineen) myöntäminen on mahdollista hyvän istumis- tai työskentelyasennon vuoksi. Hyvän lepoasento on yhtäläinen peruste.

05 06 PUHETTA TUKEVAN JA KORVAAVAN KOMMUNIKOINNIN HARJOITUSVÄLINEET

Kuvien ja symbolien ymmärtämisen harjoitusvälineet (05 06 21) ja Bliss-kommunikoinnin apuvälineet (05 06 24) tulee myöntää lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä. Nyt ohjeistuksesta puuttavat luovutusperusteet kokonaan.

06 12 03 Jalkateräortoosit

06 33 Ortopediset jalkineet

Viittaus näissä kohdissa vammaispalvelulakiin tai työnantajan kustantamiin ortooseihin aiheuttaa epäselvyyttä. Kyseessä ovat kuitenkin vaikean toiminnallisen haitan vuoksi ja ensisijaisesti lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä myönnettävät ortoosit ja kenkät. Lisäksi toimintakykyä tukeva terveysliikunta itsehoitonakin tulkitaan harkinnanvaraisissa vammaispalveluissa helposti harrastukseksi. Kohdassa tulee myös selkeyttää, mitä työjalkineilla tarkoitetaan (esim. turvakenkiä tai muita erityisjalkineita). Mielestämme yksilöllisten ortopedisten jalkineiden ja ortoosien saatavuus on turvattava vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaisesti.

09 09 Pukeutuminen, riisuutuminen

Perustelussa ei tule viitata tavanomaisten välineiden (esim. keittiövälineet) edullisiin hintoihin. Tämä johtaa helposti siihen, ettei pienapuvälineiden tosiasiallisiin tarpeisiin vastata, koska luotetaan ihmisten ostavan ne itse. Kunnollinen ja apuvälineeksi todettu väline, joka vastaa tarkoitustaan, on yleensä hieman kalliimpi. Eikä läheskään kaikille löydy tarkoituksenmukaista korvaavaa, tavanomaista ja halpaa välinettä.

09 12 33 Alusastiat sekä 09 27 09 Urinaarit ja virtsapullot

Nämä tulee myöntää lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä tai mainita niiden olevan maksuttomia hoitotarvikkeita. Virtsankerääjät ja -pullot ovat välttämättömiä monille CP-, mmc- ja hydrokefalia-vammaiselle henkilölle, suhteellisen kalliita ja ajoittain uusittavia välineitä.

09 12 24 03 Käsi- ja selkätuot, wc-istuimeen kiinnitettävät

Maininta vammaispalvelulain mukaisesta korvaamisesta selkeytettävä. Vaikeavammaiselle henkilölle korvataan vammaispalveluna kokonaan kiinteästi asennettavista WC-istuinista, mekanismeista ja tukikahvoista aiheutuvat kustannukset. Irralliset lisävarusteet, portatiivit ja vastaavat myönnetään lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä.

09 33 PESEYTYMIS-, SUIHKU- JA KYLPYVÄLINEET

Kiitämme tämän kohdan ohjeistusta, jossa tuodaan esiin perhe-elämään liittyvät apuvälineet esim. omatoimiseen lapsen hoitamiseen.

Tällaisia apuvälineitä ovat myös pyörillä liikuteltava vauvansänky ja yksilöllisesti rakennettu adapteri, jolla lastenvaunut kiinnitetään pyörätuoliin. Nämä tulisi mainita tämän luokituksen ao. kohdissa (18 12 SÄNGYT, 12 22 KÄSIKÄYTTÖISET PYÖRÄTUOLIT ja 12 23 SÄHKÖPYÖRÄTUOLIT).

09 33 12 02 Suihkutasot, seinään kiinnitettävät

Vammaispalvelulain rooli selvemmäksi: kiinteästi asennettava suihku- tai hoitopöytä kuuluu vammaispalvelulain nojalla vaikeavammaisille henkilöille kustannettaviin välttämättömiin asunnonmuutostöihin.

09 54 SUKUPUOLIELÄMÄN APUVÄLINEET

Sukupuolielämä kuuluu ihmisyyteen ja tavanomaisiin elämäntoimintoihin. Sukupuolielämän mahdollistamiseen ja toteuttamiseen tarvittavat välttämättömät apuvälineet tulee myöntää lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä vammaiselle henkilölle vammasta johtuvan syyn takia vrt. apuvälineasetuksen tarkoitus.

12 LIIKKUMISEN APUVÄLINEET

12 03 03 02 Kävelykepit, kokoon taittavat

CP-, mmc- ja hydrokefalia-vammaisen henkilön toimintakyky voi vaihdella päivän aikana ennakoimattomasti. Vaikka apuvälinetarvetta ei välttämättä ole aamulla, se saattaa tulla päivän mittaan esimerkiksi kipujen tai väsymyksen ja rasituksen vuoksi. Taitettava keppi on apuväline, jota voi helposti pitää mukana näitä tilanteita varten. Käytännössä tällainen kepin olemassa olostakaan ei kerrota tai se ohjataan ostamaan itse edullisen hinnan vuoksi. Myös cp-, mmc- ja hydrokefalia-vammaiselle tulee myöntää taitettava keppi kuten näkövammaisille.

12 07 06 Kepinpääkumit

Kepinpääkumit tulee myöntää yksilöllisen arvion mukaisesti, koska niitä on erilaisia ja eri tarkoituksiin.

12 12 KULKUNEUVOJEN LISÄVARUSTEET JA MUUTOKSET

Ohjeessa tulee selventää, kuuluvatko mitkä kuuluvat vammaispalvelulain mukaisiin subjektiivisiin oikeuksiin (kokonaan korvattaviin) ja mitkä harkinnanvaraisiin (osittain korvattaviin) lisävarusteisiin ja muutoksiin.

12 18 POLKUPYÖRÄT

Oppaan kirjauksissa painottuu liian paljon esimerkiksi lapsen itsenäinen suoriutuminen ja oppaassa rajataan pyörän luovuttaminen muun muassa hahmotusongelmien vuoksi. Toimintapiiriimme kuuluvilla vammaisilla henkilöillä on osalla hahmotusongelmia, jotka voivat vaihdella hyvin lievistä vaikeisiin ja aiheuttavat hyvin erilaisia toimintarajoitteita. Mielestämme hahmotusongelmat eivät voi olla automaattinen rajausperuste apuvälineen myöntäminen täytyy perustua yksilölliseen tarpeeseen. Rajaus johtaa syrjintään yhdenvertaisuuslain 8§:n ja YK:n vammaissopimuksen artiklan 5 nojalla.

Ohjeen käsite ”pääsääntöinen liikkumisen apuväline” tulee korvata käsitteellä ”säännöllisessä käytössä oleva liikkumisen apuväline”. Erityisominaisuuksilla varustettuja polkupyöriä tulee korvata apuvälineinä, jos ne tukevat kuntoutussuunnitelmassa mainittuja kuntoutuksen tavoitteita. Nyt ohje on ristiriidassa kohtien 12 18 06 01 Kolmipyörät, jaloin poljettavat kaksi pyörää takana 02 (kaksi pyörää edessä) ohjeiden kanssa. Mikäli ohjeen alussa todetaan, ettei pyöriä myönnetä aikuisille, se ohjaa virheellisesti myös em. kolmipyöräisiä polkupyöriä koskevan ohjeen tulkintaa.

Myös 12 18 09 Käsin poljettavat polkupyörät tulee em. perusteilla myöntää lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä. Esimerkiksi MMC-vammaiset henkilöt eivät pysty käyttämään jaloilla poljettavia polkupyöriä.

12 22 KÄSIKÄYTTÖISET PYÖRÄTUOLIT

Päivittäin pyörätuolia käyttävälle tulee myöntää myös varatuoli.

12 23 SÄHKÖPYÖRÄTUOLIT

Vammaispalvelulain sisältöä koskeva kohta ei pidä paikkaansa (säilytystiloja siis korvataan) eikä lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineitä koskevassa ohjeistuksessa tulee ottaa kantaa vammaispalvelulain mukaisiin tukitoimiin.

Luiskien korvaamista koskevaa ohjetta tulee selkeyttää: missä tilanteessa korvataan vammaispalvelulain mukaisesti ja missä tilanteessa terveydenhuoltolain nojalla.

Asiakasta ei tule ohjata hakemaan apuvälineelle erillistä vakuutusta. Apuvälineet ovat maksuttomia ja pääsääntöisesti myöntävän tahon omistuksessa. Samalla periaatteella

tulee myös sähköpyörätuolien ja -mopojen lisävarusteet (myös suojarusteet) korvata apuvälineinä.

12 39 SUUNNISTAUTUMISVÄLINEET

12 39 01 Opaskoirat

Maininta avustajakoirista tulee poistaa. Avustajakoirat tulee luovuttaa lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä. Ks. erilliset perusteet.

15 15 Ompelu- ja vaatehuoltovälineet

Perustelussa ei tule viitata tavanomaisten välineiden (esim. joustosankasaksien) saatavuuteen päivittäistavarakaupoista. Tämä johtaa helposti siihen, ettei pienapuvälineiden tosiasiallisiin tarpeisiin vastata, koska luotetaan ihmisten ostavan ne itse. Kunnollinen ja apuvälineeksi todettu väline, joka vastaa tarkoitustaan, on yleensä hieman kalliimpi. Eikä läheskään kaikille löydy tarkoituksenmukaista korvaavaa, tavanomaista ja halpaa välinettä.

18 09 ISTUIMET

18 09 42 Istuintyyny ja -alustat

Pyörätuolia päivittäin käyttävälle tulee myöntää myös vara-tyyny ja vaihtopäällinen.

18 12 15 Vuodevaatteet

Liukulakana tulee myöntää cp- ja mmc-vammaiselle yksilöllisen tarpeen mukaan helpottamaan itsenäistä kyljen kääntämistä sängyssä.

22 09 ÄÄNEN TUOTON APUVÄLINEET

22 09 06 Henkilökohtaiset puheäänenvahvistajat

Ohjeeseen tulee lisätä lause: ”Perusterveydenhuollon vastuulla on ohjata asiakas tarvittavan ammattihenkilön tai palveluntuottajan tekemään apuvälinetarpeen arvioon.”

22 12 PIIRTÄMISEN JA KIRJOITTAMISEN APUVÄLINEET

22 12 15 Kirjoituskoneet

Ohjetta tulee täydentää seuraavasti:

Luovutetaan näkövammaiselle ja puhevammaiselle tarveharkinnan perusteella.

22 24 06 02 Multimediapuhelimet

Multimediapuhelimen puhuva suuntautumissovellus mahdollistaa osalle niistä, joilla on vaikeita mm. suunnan ja etäisyyksien hahmottamisen vaikeuksia, itsenäisen liikkumisen. Oppaaseen tulee lisätä maininta puhuvista suuntautumissovelluksista hahmotus-ongelmaisten liikkumisen tukena.

Helsingissä 7.4.2017

Tomi Kaasinen
toiminnanjohtaja
Suomen CP-liitto ry

Lisätiedot: Päivi Rissanen, sosiaalisen kuntoutuksen asiantuntija, Suomen CP-liitto ry
paivi.rissanen@cp-liitto.fi, puhelin 040 765 9497

